

Tomaji Attila

Oszthatatlan, és mégis megosztható

A Holmiban olvastam először Sirokai-verset, 15 év előtt. Sokáig megmaradt bennem néhány sora – „a múlt harisnyáján szem – egy lánycsapat / a múzeum lépcsőjén felszaladt”, vagy „a tetőkön tombolt a fény, / míg lent már árnyék szelte át a délutánt” (Valami sárga volt, Holmi, 2005. szeptember) –, melyek olyan tündérien daloltak, mint egy gyors zápor a rétek felett. Aztán első kötetének, a véleményem szerint önálló versnyelvet már induláskor sikerrel kialakító *Pohárutcának* (JAK–Prae.hu, 2008) a 2009-ben feloszlott Telepések antológiájában szerepeltetett verseit olvasva újra találkoztam ezzel a verssel, de már más címmel (*A város körmei*), épp úgy, mint ahogy több, a Telep blogján korábban lehozott verse is átalakítva érkezett meg első kötetébe. Azt hiszem, a Telep alkotói műhelyében ő kapcsolódott a legtöbb élő szállal a tradicionális lírához, és mintha saját hangját, nyelvét és költői világát a társak által végtetesebben képviselt szándékhalmoz – „irodalom-utániség”, retorika- és esztétikaellenesség, a magyar költészet és a nemzeti irodalom „meghaladása”, a díszítetlen (pátosztalan) hétköznapi nyelv preferálása stb. – szerteágazó céljaitól elkülönülve építette volna ki. Mintha szűkebb ruhát öltött volna, ennek minden kockázatával, hiszen a szűk ruha tánc közben jobban mutatja a test, a csontok és az izmok önfelelt mozgását. Őszintébbnek tűnt társainál, vagy legalább is jobban merte magát és kísérleteit jobban megmutatni. Az ifjúság egyik jellemző jegyeként még mindent versbe akart szedni: várost és természetet, testet és lelket, külsőt és belsőt, mikrót és makrót, látomást és indulatot, sok-sok Juditot, Nietzsche-t és Kosztolányit, miközben menthetetlenül idegen maradt, mint aki bár itt él közöttünk, de egy másik világban van jelen. Romantikus alaphelyzet. Maszk van az arcán, de a tekintete az első kötetétől kezdve felismerhető. Ezért nem gondolom, hogy második kötete (*A beat tanúinak könyve*, Libri, 2013) lenne valóban az ő „költői coming outja”, azaz a saját hang és versnyelv utolérése. Csak folytatódott az utazás a belső és külső tájakon, egy Csernobil utáni tájon, a Sztalker tájain, barátai, *A Gyűrűk urá*-ból ismert vándorfák között, később az űrben, ahová „lépve ki kellett terjeszteni a nyelv határait, mintázatokat keresni a káosz gyűrődéseiben, fogalmat találni az üresség női princípiumára, mely vulkánként okádja magából az olvadt égitesteket.” írta *A káprázatbeliekhez* (Libri, 2015) című. harmadik kötetében. Hol egy homokozó, hol pedig egy távoli bolygó közelében járunk, hol az országos kék jelzésen, hol a csillagok között, a teremtett világ pusztulása után, vagy még az újratemtés előtt, az inszomnia vízióiban, a növényi–állati–emberi létformák szakadatlan metamorfózisát leíró látomásokban, „ahol minden tükör mögött ül valaki”, egy újabb ismeretlenül is ismerős animisztikus lény. Sirokai hol papköltő-próféta, aki az emberiség ősi szövegeit írja tovább, hol pedig jövőkutató, aki megtalálta közös jövőnket, sajnos

romokban, és most régészeti feltárást folytat éppen; a talált tárgyakból eredetmítoszt rekonstruálva episztolákban és zsoltárokból értesíti olvasóit. „Aki kilép az űrbe, a mennyek országába indul, de azt nem lehet tudni, hogy hová érkezik meg.”, nyilatkozta egyik interjújában. Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy ha sikerül a jelenidőből kitörni, nem tudható, hogy a múltba vagy a jövőbe zuhanunk.

A káprázatbeliekhez hangja, világa tehát szintén – „Lábaink, ezek az elszabadult növényi zsigerek, visszabújnak a földbe, s a térdük szeme többé nem fürkészi, melyik hegy előtt kellene leborulnunk, melyik lejtőről indulhatnánk lomb-sétára (kiemelés tőlem: TA) a lapály felett, mely kőképeivel és fenyő-konstellációival a vadaktól népes égbolt mása. Kezeink még a verdeső szárnyak után kapnak, mielőtt az ágak maguk közé fogadják őket, s a szánk, ez az elhagyott barlang, még vörösen felragyog, amikor az üstökös megjelenik az égen, hogy tűzzel keresztelje meg a Földet.” – nem csak folytatója az előző köteteknek, hanem előre is mutat, a *Lomboldalra*: „Ébresszük föl kezeinkben az egykori lábakat, megtéve az utat először saját gyermekkorunk négykézláb-idejébe, majd ezen keresztül tovább, négykézlábas őseink korába. Amikor a kezek kellőképpen megerősödtek, és helyreállt az alsó- és felsőtest erőegyensúlya, újra kiegyensúlyozhatunk, ezúttal lábainkat adva a levegőnek. Talpgyökereinkkel nyújtózva az ég felé, míg a gyökerek végül lombokká nyílnak.” (*Lomboldal*, 11.) Fentiek érzékeltethetik, mennyire egy és azonos költői szellemvilág sorjázik a köteteken át, mindig ugyanaz a tekintet pásztázza a kívül-belül szakadatlan változó világot, szakadatlanul változó önmagát, vagy még inkább egy hang, aki mindezt (az ő teljes-egészt) látja is. A *Lomboldal* kurzívval szedett részei is az előző kötetek szövegeivel folytatnak abba hagyhatatlan párbeszédet, mintha valami miatt kimaradtak volna az akkori kötetekből, vagy ezek révén fűződnek össze eltéphetetlenül a kötetek szövegei, miközben egy mögöttes világ működési rendjét is igyekeznek leírni s feltárni.

Persze nem a semmiből teremt. A sci-fi és a nagy eredetmítoszok mellett magyar és világirodalmi előzmények jelenléte egyaránt feldereng itt-ott a kötetekben: az emberi és az állati világok kölcsönös megértését szorgalmazó Fekete István, az ég, a szél, a köd, a felhő, az

érinthetetlen hegyvidék prózaköltője, Bodor Ádám, aki számára az ember csak egy eltűnő lábnyom, vagy az élet növényi emlékeit kutató Oravecz Imre, aki szerint táj és ember együtt pusztul. De mintha az „Ezért minden: önkínzás, ének: / Szeretném, hogyha szeretnének / S lennék valakié, / Lennék valakié.” Adyját is megidézné, mikor így ír: „Mi elől mászom. És mi felé. Lennék-e fa. Elhagynám-e érte a testemet. Állnék-e egy helyben egy lassú életen át. Lennék-e mindenkié. Lehetek-e, még így, két lábon, valaki fája.” (*Lomboldal*, 23.) A *Lomboldal* szerzője nyitott a világirodalomra is, érdekes mód, nem feltétlenül a kortárs világlírára, sokkal inkább pl. a romantika nagy szerzőire. „És hátha minden élőlény is itt / más-más formára készült hárfá csak? / Húrrezdülés a zengő gondolat, / ha rajtunk roppant szellemszél fut át, / a mindenhol lakó lélek s erő.”, írta Samuel Coleridge Az *eolhárfa* című versében (Kiskun Farkas László fordítása), Sirokai pedig: „Aki nemcsak a tüdejével, hanem a sarkától kezdve egész testével lélegzik, a szél hangszerévé válhat.” (*Lomboldal*, 9.) Rokonítja őket a Coleridge-dzsal közös idea is: „Ó, oszthatatlan élet! kint s belül / ez tölt lélekkel minden moccanást, / hangban fény, fényben hang és ritmusa / a gondolatnak, áradó öröm.”

Sirokai fákkal és fákön élése felidézi az idők előtti animizmus faimadását, mikor a természeti jelenségekben, a tárgyakban és a fákon lelkek laktak, erdők, tisztások és ligetek iránti szenvedélye visszakanyarodik, vagy inkább megidézi magában a lélek mélyre süllyedt tudását arról, mikor az erdő még szentély volt és templom, és ez a tudás gerjeszti az anyagi és szellemi, az emberi és állati, a szerves és szervetlen közötti határlépcsős kísérleteit. A sajátunktól alapvetően eltérő művészi világok és stratégiák megértése gyakran fontosabb, mint az együtt rezgő hasonlókkal folytatott, kiközvetített úton ballagás. A *Lomboldal* lírai prózájának első olvasásakor úgy gondoltam a szövegekre, mint amelyek a poszthumanizmus valamelyik ágát használják fel elméleti háttérként, aztán rájöttem, hogy – bár Sirokai is szakít azzal a ma még uralkodó nézetrel, miszerint az ember a többi életforma fölött központi és irányítói szerepet tölt be – mégsem az ember új konceptualizációjára vagy az antropocentrizmustól való elhatárolódásra törekszik. Miközben újra értelmezi a saját szubjektivitását, szövegei egy

olyan autonóm emberi személyiséget írnak körbe, aki épp oly módon radikalizálja az egykori humanista gondolkodást, hogy kifejezi mélyen emberi vágyódását az „*egyenetlenségek és kitörések nélkül való*” organikus élet körforgása, az indulattalan és szelíd be- vagy visszaolvadás, akár a növényi létbe való feloldódás után is (Lomboldal, 10.). Ehhez nem kell más, mondja, „*csupán saját arcunk felejtése*” (Lomboldal, 13.). Egyszóval a lehetetlen kísérti, azaz misztikus költészetre törekszik, ami még akkor is istenkísértés, ha mindezt lefordítja, beforgatja a napi rutinba, mikor fákra mászik, fák között kifeszített köteleken jár, fatörzseket ölel és (farkasok helyett) fákkal táncol.

A 65 *lomboldalas* kötet tematikája, hangulata, versnyelve a cím nélküli öt cikluson keresztül végig egységes hangvételű, stílusú és formakészletű. Hogy a posztmodern meghaladásáról van szó, és Sirokai költészete már a metamodernitásé, mi sem jelzi számomra jobban, mint hogy a posztmodern mindent eluráló ironizmusa, cinizmusa, szkepszise, kételye, bizalmatlansága és főleg a jelentés szétszóratása hiányoznak ebből a költői világból. A kettészakadt világ, a külső és belső egységét helyreállítani akaró, brutálisan erős képi koherenciát működtető látásmód uralja a szövegeket, s mutatja fel az anyag-test-szellem-lélek szétválaszthatatlanságának a hitét.

Felmerülhet írói szándékként a nyelven túli tartományba sóvárgott megérkezés, a csönd, a némaság, sőt, az elnémulás sávjaiba térés. A szöveg több helyen is mintha azt akarná mondani, hogy a vágyott egyensúly azonos lenne a némasággal: „*Egyetlen magányos, ellazult nyelvi lépés, mielőtt beáll az egyensúly. Némák a fák, mert egyensúlyban tartják magukat. Mégis érintik egymást.*” (Lomboldal, 62.) Tandori Dezső *Koan III.* című. versének a van, de még-sincs paradoxonát („Némaság a hang helyett. De a némaság mi helyett?”), Oravec Imre *Nyolcadik koanját* („Ahol elhallgat a szó, / ott a némaság beszél, / ahol elhallgat a némaság, / ott a teremtő beszél.”) juttatja az eszembe. De a beszéd és a némaság nem ellentétek, hanem egymást feltételező alternatívák. Érinteni és érteni pedig a magyar nyelv egyik zseniális szógyökéből kinövő szóbokor két ága. Egységben jelentik a testi-szellemi-lelki érintettségét és (meg)értést. Közhely, hogy az egymásnak mondott szavak megterhelik, sőt, gyakran

lehetetlenné teszik egymás a megértését, míg az egymás melletti némaság mindennél erősebb közellétet teremthet. Sirokainál így az elnémulás nem művészetfilozófiai probléma (mint esetleg Tandorinál volt), hanem annak a vágya, hogy megtalálja azt a teremteni is képes nyelvet vagy hangot, amit egyszer, mondják, Orpheus birtokolt.

Ezek a látomásos, fogalmi-gondolati, gyakran önmagukba záruló, enigmatikus szövegek sűrített versmagként tartalmazzák, illetve jelölik ki egy tovább írandó újabb kötet leendő csomópontjait, vagy legalább is hordozzák annak ígétét. Teljesen nyitottak a próza nyelve felé, de mire ezt a mondatot leírom, már inkább úgy gondolom, hogy ez fordítva igaz: ez a próza erős nyitottságot mutat a költészet felé, de mintha épp ezzel készítené elő és tenné alkalmassá a nyelvet egy ősbib, transzcendenciára és teremtő/cselekvő rítusra, valamint mitologikus létfelfogásra egyaránt nyitott költészet megteremtésére. Hogy magánmitológiává süllyed, vagy egy nagyobb közösség számára is felhasználható (azaz érthető) nyelvvé válik, még nem dőlt el. Látomásai ellenére is evilági hangon megszólaló, még nyelven inneni beszéd, ezért termékeny lehet, azaz folytatható, és bízom benne, hogy követőkre és olvasókra találhat.

(Sirokai Máttyás: *Lomboldal*, Jelenkor Kiadó, 2020., szerkesztette Lanczkor Gábor, olvasó-szerkesztő Szenderák Bence, borítótér Tillai Tamás.)